

BÜLTEN

BİLİM VE SANAT VAKFI
YAYIN ORGANI

ŞUBAT'94
YIL: 5 SAYI: 33

PANEL	“ Modernizmde Sosyal Müesseseler ve İlişki Biçimleri”	4
PANEL	“ Modernizmde Zaman ve Tarih Boyutu”	9
TEZ ÖZETİ	“ İslam Hukukunda Sulh - II”	15
SOHBET	“ Cumartesi Sohbetleri”	24
YORUM	“ Neden Kırım”	26
DENEME	“ Tercüme ve Gerçekleri ”	28
TERCÜME	“ Halveti Tarikatı II”	30
TERCÜME	“ Üniversiteye Neler Oldu?”	36
İKTİBAS	“ Türkiye’de Üniversiteyi Gören Var mı?”	41
SERBEST KÖŞE	“ Memleketi Bir Afettir Sardı ”	44
MESNEVİ’DEN	“ Bokböceği Daima Pislik Taşır”	48

**BİLİM
VE
SANAT
VAKFI
BÜLTENİ**

**ŞUBAT 1994
Yıl:5 Sayı:33**

**Yönetim Kurulu Adına
Genel Sorumlu**

Ali Pulcu

İdare Yeri

Millet Cad. Gülsen Apt. No: 19/4 Yusufpaşa/İstanbul
Tel: 589 15 76 Fax: 589 15 48

Baskı

Erken Mat.
Keresteciler Sitesi Selvi Sokak No:19 Merter/İstanbul
Tel: 553 19 13 Fax: 553 19 13
Bülten’den kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Halveti Tarikatı - II

II ♦ti, şüphesiz gergin bir ortam yaratmıştı. Bu, şehzâde Bâyezîd'in işine yarıyordu. Halvetîyye'ye yakın bütün çevrelerin sempatisini, babasına karşı rekâbetinde, kazanmayı hesaplıyordu. Ki onların sayısı hiç de az değildi. O vakitler "Çelebi Efendi" kısa zamanda bölge idâresinin en samîmî ve güvenilir dostu olmuştu. Takriben "safer" ayının (884 h./1.4.1481) ilk yarısında Devlet-i Aliyye'nin tam güvenine sahip vezir-i âzâm "Karamânî Mehmed Paşa"nın Sultâna Bâyezîd'i ortadan kaldırmayı ve İmparatorluk tâcını genç şehzâde Cem'e bırakmasını teklif ettiği ve Fâtih'in bu tavsiyeye meyl ettiği haberi Şehzâdeye götürülünce, Şehzâdenin "Çelebi Efendi"ye yardım için yönelmesinde hayret edilecek bir durum yoktu(37).

Bu tehdîd edici habere bitişen sır dolu hâdiseler, hayatından endişeli olan Şehzâdenin sadece anlaşılır karşı koymasını ifâde etmiyordu. Aynı zamanda "Halvetîyye"nin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yeraltı siyâsetinin karanlığına ilk giriş demek oluyordu.

Tarikatın, politik etkisi olan cemaat olarak ilk sahneye çıkışı, mensubları arasında şüphesiz çok münâkaşa edilmiştir. Bu konuda görülmüştür ki Yusuf Sinan(38), Taşköprüzâde(39) ve zamanında II. Mehmed tarafından idâmâ mahkûm edilen, fakat Bâyezîd'in ikâzı ile kaçan ve Fâtih'in ölümünden sonra yeni Sultan'ın sarayına geri dönen Tâci Bey(40)'in oğlu Sa'd ed-Din (41)'in bize rivâyet ettikleri muhtelif yorumların bulunması bunu izâh etmektedir. Son ikisi olağan üstü şeylerden bahsederken Yusuf Sinan'ın anlattıkları böyle şeylerden tamâmen hâli ve gâyet ma'kûldür. Rivâyet-

Prof Dr. Hans Joachim Kissling

Çev M S Taysi

çi de akla yatkın olmayan sebeplerden ötürü biraz tedbirli olarak ifâdede bulunuyorsa bu yorumun gerçeğe en fazla uyan olduğunu kabul etmemiz gerekir. Şöyle ki:

Şehzâde vezirîâzâm'ın kendisini öldürtme tekliflerine babasının karşı çıkmadığı haberine uyarak, derhâl Çelebi Efendi'ye elçiyle bir yazı göndermişti.

TERCÜME

Şehzâde elçiyle, şeyhin daha geniş mâlûmât istemesi hâlinde, mektûbun muhtevâsı onca zâten maruf olduğundan daha fazla izâhata lüzûm olmadığını hatırlatmasını tenbih etmişti. Çelebi Efendi, ertesi sabah elçiye (ki o Şehzâde'nin Kapucubaşısı idi) mâlûmât almak için yanına çağırıldı. Haber, Şehzâdenin Vezir-i âzâmın imhâsını istediği, fakat şimdilik yapılabilecek hiç bir şeyin olmadığı idi. Cevapsa Karamânî Mehmed Paşanın -Halvetîyye'nin rakibi ve Fâtih'in ve Cem'in taraftarı olan Şeyh İbn Vefâ'ya(42) bilhassa hazırlattığı (100x100) cm ebâdında bir nev'i muska ile bilhassa korunduğu, fakat dervişlerin 20 gün içinde etkili olacak bir yol bulabilecekleri yolunda idi. Bakın ki 20 gün sonra Fâtih Sultan Mehmed Gebze'deki ordugahta öldü.

Yusuf Sinan Efendi'nin açıklamalarının özü böyle. "Taşköprüzâde" ve "Sa'd ed-Din" in mes'eleyi anlatma şekli, o vaktin "Menâkıb-nâme" tarzına uymaktadır. Onlardan ne de olsa Çelebi Ef'nin önce mes'eleye karışmak niyetinde olmadığı, ancak şeyhin kesin kararı vermesine yardım için külliyetli miktarda sikke ve büyük Halvetîyye -arazilerini- istimlâk etmeyi bile tasarlamış olan(43) Karamânî Mehmed Paşa'nın derviş düşmanlığına dâir delil gerektiği de anlaşılıyor.

Mâmâfih "Taşköprüzâde" ve "Sa'ded-Din" in anlattıklarına göre, Vezir-i âzâmın, rüyasında

B Ü L T E N
1 9 9 4
Ş u b a t

gördüğü bir yüzün kendisine Karaman'ın bütün evliyâsının yardım gücünü temin ettiği vs. ve Çelebi Halife Efendinin de Vezir-i âzam'ın bu koruyucu etkisini kaldırmak için gerekli hazırlıkları yapmış olduğu haberleri bizim için ehemmiyetsizdir.

Yusuf Sinan'ın ifâdesi, dediğimiz gibi bu şeylerden hâlidir. -Menâkıb'ın mânâsı(44) içinde, bu olaya dervişin kerâmet nazarıyla bakılamaz. O yalnız Vezir-i âzam'ın terden dolayı silinmiş ve bozulmuş (yazı) hatların düzelttirmek için muskayı üzerinde birkaç günlüğüne çıkarmasından sonra, azmış Yeniçeriler tarafından öldürülmüş olduğunu da zikrediyor. Bu hâdiseler diğerlerinin anlattıkları bilinen kaynaklarda irtibat içinde izlenirse de, çok karanlık neticelere sıkışıldığı hissedilir. Gerçek şu ki, II. Sultan Mehmed 5 Rebiül-evvel 886(3.5.1481)'de, sözüm ona Rodos'lulara karşı yeni bir sefere teşebbüs etmek istediğinde, Gebze'deki (Sultan Çayırı)nda esrarlı bir şekilde öldü.

Hükümdâr'ın sıhhi durumu hakkında bir müddetten beri sebebsiz, uygun olmayan söylentiler mevcüd iken, nasıl oluyor da sonu beklenmedik bir şekilde âniden ölüyor.

Bu ölümün tabii sebeblere dayandığına kimse inanmıyordu. Daha ziyâde bir zehirleme olayı olarak kabul edilme meylı vardı. Sultanın ölümü anlaşıldıktan sonra Fatih'in özel doktoru JACOBO VON GNETTA sağlığını korumakla yükümlü olduğu kişiye bir damla zehir vermek suretiyle vakitinden önce ölümüne yardım etmiş olduğu şüphesi altında idi. Ayrıca buna bağlı olarak, daha önce de çok defâ İtalya'dan özellikle Venedik'den II. Mehmed'i öldürmek suretiyle Türk tehlikesi kabusunu ortadan kaldırma teşebbüsü olmuştu(45). Yine birkaç sene sonra hükümdâr'ın ikinci bir doktoru al-LÂRÎ'de suç ortağı olarak suçlanmış fakat bu suçlama onu en ufak bir şaşkınlığa, telâşa düşürmemişti(46).

Her iki doktorun da suçsuz olduğu ispatlanmış sayılabilir. Bununla beraber -benim delillerim olmasa bile- Şehzâde Bâyezid ve yardımcılarını aleyhine, ciddi belirtiler yoğunlaşmaktadır. Öğrenmiş olduğum gibi Şehzâde malum mektubu gönderirken Kapıcıbaşısına "Çelebi Efendi"ye daha fazla bilgi vermemesini tenbih etmişti. Zirâ Şeyh meselenin ne olduğunu biliyordu.

Yusuf Sinan'ın anlattığına göre Kapucubaşısının getirdiği haber sadece şu sözlerden ibâretti "Bir isteğim var, ve onun gerçekleşmesi için himmetiniz olmalı. Eğer hayırlı ise yüce Allah o işi kolaylaştırır".(47)

Anlaşıyor ki, bu hâdiseler daha önce Şehzâde ile Şeyh arasındaki görüşme ve anlaşmalar arasında belli bir konu olarak ele alınmış olmalı ve şimdi de Şehzâde sadece güvenilir bir elçi ile gizlice bir pusula vasıtasıyla "bugün günü geldi" şeklinde söylenebilecek olan tebligâtını yapıyordu. Bâyezid tarafından talep edilen teşebbüs öncele-ri sadece hükümdarlık sarayında haklı olarak kötü ruhlu, şeytan Vezir-i âzam'ın şahsına karşı olabilir.

Fakat diğer taraftan Şehzâde sadece Karamânî Mehmed Paşa'nın bertaraf edilmesi ile hayatını tehdit eden tehlikenin azalmış olmayacağını düşünmek zorunda idi. Babasının O'nun hakkındaki zihniyetini gayet açık biliyor-

du. Ve II. Mehmed için, eğer devlet mantığı O'na bu gerekliliği gösteriyorsa, çekinmeden oğlunu yoldan temizlemek hususunda kan bağı hiçbir engel olamazdı.

Bu durum Amasya'da da ma'lûmdur. Kardeşi ve rakibi CEM'e karşı savaşında her ifâdesiyle açıkladığı(48) gibi, zaten Bâyezid'in de anlayışı esasen bu yoldaydı. Ve nihâyet icâbı hâlinde Karamânî Mehmed Paşa karşı darbe'nin şuyû' bulması ve muhtemelen Sultanın en şiddetli misilleme tedbirleri almasına sebebiyet verme tehlikesi de büsbütün ortadaydı. Demek ki sâdece Sadrâzam'ın

Her iki doktorun da suçsuz olduğu ispatlanmış sayılabilir. Bununla beraber -benim delillerim olmasa bile- Şehzâde Bâyezid ve yardımcılarını aleyhine, ciddi belirtiler yoğunlaşmaktadır.

B Ü L T E N

1 2 2 4
Ş u b a t

31

bertaraf edilmesi ile Bâyezîd'e hemen hemen hiç hizmet edilmiş olmıyacaktı. Bu mülâhazaların Amasya'da görülmemiş olmasına inanmak saçma olur. Olayların dahâ ilerdeki seyri izlenimlerimiz içine teşmil edilince, Bâyezîd'in aleyhine şüpheler daha da yoğunlaşıyor. Sadrazam KARAMÂNÎ MEHMED PAŞA hükümdârın cesedini acele ile İstanbul'a götürdü. Fakat önce Sultanın vefâtını gizli tutmayı denedi.

Kendisi bilindiği gibi, Konya'da genel vâli olarak bulunan şehzâde CEM'i Osmanlıların yeni hükümdârı olarak görmek istiyordu. Fakat gâyet tabii olarak sadece O'nu değil, daha yaşlı olan Bâyezîd'i de olaydan haberdâr etmek mecbûriyetinde idi. Ölümü Bâyezîd'e bildirmek için gönderilen elçi hayret edilecek kadar kısa zamanda Amasya'ya ulaşırken Konya'ya gönderilen sür'at postacısı yakalanıyordu(49).

Konya'ya giden elçi bütün hâl ve keyfiyete göre, sâdece Bâyezîd'in taraftarları tarafından yakalanmış olabildi. Fakat bunlar ne vuku' bulmuş olduğunu neden bilmek istiyorlardı. Elçinin yakalanmasındaki gâye, sâdece Cem'in Bâyezîd'den önce II. Mehmed'in öldüğünü öğrenip, İstanbul'a hareket etmesini önlemek içindi. Neticice olarak, Sultanın ölümünden önceden haberdâr olunmuş olmalıdır.

Buna ilâveten, Bâyezîd (12 Rebiülevvel 886h./11.5.1481) de, yani tam ölüm haberinin geldiği gün saray halkı maiyeti(50) ve sayısı (4000 kadar olan) birlikleri(51) ile birlikte İstanbul'a doğru yola koyulabilmiş olması da düşünülürse, babasının ölüm haberini O'na hazırlıksız olarak ulaşmadığı şüphesi de çıkartılabilir. Yâni Tâc'a doğru koşu yarışını kardeşi Cem'e karşı o kazandı. Ve (20 Rebiülevvel 886h./19.5.1481)'de Türk İmparatorluğunun yeni hükümdârı olarak İstanbul'a taşındı.

Kendisinin bir iktidar taksimi teklifinin Bâyezîd tarafından reddedilmesinden sonra kardeş sa-

vaşına başlamak gâyesiyle CEM sâdece Bursa'da yerleşebildi.

Bâyezîd'in, Halvetiyye'ye özellikle Çelebi Efendi'ye gösterdiği âşikâr teveccüh ve lütûf ifadesi (ki bundan böyle Amasya vâlisi olan büyük oğlu AHMED'in eğitiminin(82) diğerlerinden ziyade bir Halveti şeyhi olan meşhûr SERHOŞ BÂLÎ EFENDİ'nin babasına vermesi olayı ile de göstermiştir) de hesâba katılırsa, kendisini Halvetiyye'ye karşı sâdece basit bir ölçüde borçlu hissetmiyordu. Zâmanında "Çelebi Efendi" ile irtibatı sağlamış olan "Kapucubaşı" da Bâyezîd saltanatı devrinde hayli yükseliyordu. Onun hakkında yeri geldiğinde konuşulacak.

Gerçi hiçbir muknî ve kesin delil getirmememize rağmen ağırlıklı ölçüde "emârelere müstenid bir sükûr" ortaya koyduğumuzda inanıyoruz ki, Bâyezîd'in bütün teferruatı şimdilik açık bir cihetle olmasa bile herhangi bir şekilde Mehmed II'nin ölümünde iştiraki vardı. O halde ona vakia meşru' müdâfaanın şart koştuğu önleyici bir baba katli ile gelip, Osmanlı Tâcına sahip olup oturmuş olduğu şüphesi yükleniyor. İmparatorluk (içinde daha ziyade arka planda da olsa) her nesil için sevkedici rol oynayan Halvetiyye'nin tesirli yardımı ile birlikde tarikatın özellikle

"Çelebi Halife Efendi"nin kolunun büyük devri başlamıştı.

Şeyh, anlatılan olaylardan sonra, bir kaç sene daha Amasya'da kaldı. Herhalde Bâyezîd'in oğlu AHMED'in eğitimine onun resmi tâbileri önce (887h./20.2.1482)'ye kadar HALİLPAŞAZÂDE İBRAHİM PAŞA ve O'nun İstanbul'a bir vazife-ye çağırılmasından sonra SİNANPAŞAZÂDE ABDULLÂH PAŞA ve diğerleri olduğu hâlde, bazı katkılarda bulunmak durumundaydı(83).

Yeni Sultanın dâveti üzerine Çelebi Efendi ve derviş maiyyetinin hicreti (1489/90) yılında vuku' bulmuş olmalı. O tarihte Koca Mustafa Paşa

**V e II. Mehmed
için, eğer devlet
mantığı O'na bu
gerekliliği
gösteriyorsa,
çekinmeden oğlunu
yoldan temizlemek
hususûnda kan bağı
hiçbir engel
olamazdı.**

B Ü L T E N

1 2 3 4
ş u b a t

Tekkesi yeni inşâ edilmiş ve tarıkata yeni ikâmet yerleri olarak arzedilmişti. Osmanlıların yeni hükümdarı yanında büyük bir liyâkat'a sahip olan Şeyh ve maiyyetinin karşılanması bütün ölçülerin üstünde fevkalâde idi. Halvetiyye mensubları Üsküdar'a vardıklarında o zamanlar bu yer bir kaç harab ev ve bir iskeleden ibâretti - deniz üzerinde azgın bir fırtına çıktı ve kar yağmaya başladı. Yeni gelenleri zafer şenlikleri içinde refâkatla alıp getirecek olan ihtişamlı gemiyi İstanbul'dan Asya tarafına geçirtmiye cesâret edilemiyordu. Birçok gün Çelebi Efendi Üsküdar'da oturup kaldı. Fakat kerâmeti ile havanın âtufetsizlik sebebini çabuk anladı. Dervişlerinden birinin yanında tarikatın fakirlik ve istiğnâ esâsına aykırı olarak birkaç kuruş vardı. Şeyh bunları ondan alıp denize atınca, gökyüzü birden bire berraklaşarak masmavi oluverdi. Ve dalgalar sâkinleşti. Böylece devlet merâsim kalyonu İstanbul'dan karşıya geçti ve tarikat mensublarını alıp getirdi.

İstanbul'da mevcûd mümtâz şahsiyetlerin tamamı, dervişlerin hayır duâ etkilerinden nasıblenebilmek için karşılama merâsiminde ispat-ı vücûd eylemişlerdi; Bu cümleden olarak, en yüksek devlet me'murları, ulemâ, meşâyih, eimme, hatta onlar arasında zamanında Karamânî Mehmed Paşa ve Şehzâde Cem'e taraftarlığıyla meşhur olan, fakat onların tasfiyesinden sonra artık bayrağını yeni rûzgâr'a doğru çeviren Şeyh İBN VEFA' da vardı(54).

Şimdi tarıkata şânına lâyık yeni bir mesken temin etmek gerekiyordu ve tercih Yedikule taraflarında bulunan ve Türkler tarafından "Kızlar Kilesi" diye adlandırılmış olan, bir zamanların Bizans Râhibe Manastırı oldu. Bu Milâdi 767 yılında Konstantin Kopronymos zamanında "Aziz Andreas von Kreta"nın hâtırâsına inşâ edilmiş, aynı adı taşıyan mukaddes değerli antik bina idi. Yapıdaki ta'dilat işini Bâyezid'in eski ve tekrar yeni

Kapucubaşısı ve bilâhare sadrâzâm olan Koca Mustafa Paşa(55) üzerine aldı.

O Yusuf Sinan'ın mânidar şekilde beyân ettiği gibi, bâzı sırlara vakıf olmuş idi. Ve onun yüksek devlet hizmetinde kazanılmış büyük parası, hayli masraflı ta'dilâtı kendi kesesinden finanse etmesine müsaade ediyordu. Şüphesiz O Halvetiyye'ye bağlı idi. Ve bir şâyia olarak O'nun mütehasıs bir berber olarak, Sultanı rakibi Cem'in korkusundan kendi usûlü ile kurtarmayı bilâhare üzerine aldığı biliniyordu. O arada hristiyan muhitine sığınmış olan CEM'in güvenini gizlice kazanmak sûretiyle

ona traş bıçağının yardımı ile Türk zehiri verdiği, bundan biçârenin (1495) yılında ağır eziyetten sonra öldüğü şayi'dir.⁽⁵⁶⁾

Halvetiyye'nin yeni meskenlerinin ta'dilat inşâatı aşağıdaki tekke câmiindeki her iki kitâbeden de anlaşıldığı gibi behemehâl yukarıda zikredilen 1489/90 yıllarında vuku' bulmuştur:

"İnne fi ahdi devleti's-sultan Bayezidu'l-muzafferu'l-a'lâ abdihi sâhib-i'takâ ve'l-hayr Mustafa zu'l-menâkıbi'l-a'lâ kad bena câmi'an livechillâh hali-sena liesmeahu deryâ ve kad ıztaru fihi li't-tarih, Mescidi üssise ala't-takva."

(895H./25.11.1489)

"Devru şeh Bayezid handegî anın, sakitu'l-ardı min asakirihi yapıdı ben-

deşi biz camii kim sadır fi'd-dehri min nevadirini Elhemallahu fihi tarihen. Yessirul-hakku emre emrehu."

(896H./14.11.1490)

Şimdiki şeklini Koca Mustafa Paşa ancak daha sonra elde etti. Tadilâtın 6 yıl sonra bir cümle kapısı inşâ edildi. Ve diğer mütemmim inşâatı olan sokak kapıları, mahalle, minâre, Kur'ân mektebi, Kırk hücre için bir hücre binâsı, fiskiyeli çeşme, okul ve aşhâne, localar vs.'yi Sultan I. Ahmed'in mâliye bakanı zengin Ekmekçizâde Ahmed Paşa" ilâve etti.(57)

Dervişlerinden
birinin yanında
tarikatın fakirlik ve
istiğnâ esâsına
aykırı olarak birkaç
kuruş vardı. Şeyh
bunları ondan alıp
denize atınca,
gökyüzü birden bire
berraklaşarak
masmavi oluverdi.
Ve dalgalar
sâkinleşti.

B Ü L T E N

1 9 9 4
Ş u b a t

33

Bunlara, muhtelif şeyh ve dervişlerin kabirleri ve mezartaşları da iltihâk ederek, Şehir bugün dinî binalardan bir küme arz etmektedir. İşte bu Çelebi Efendi'nin İstanbul'a hicretinden sonra burası Halvetiyye'nin İmparatorluğu hâline geldi. Onların hayat ve faaliyetleri üzerinde gözleri kamaştıran fevkalâde bir lutûf güneşi bulunuyordu.

Derviş dostluğunun kendisine "VELÎ" lâkabını getirdiği Sultan II. Bayezid vezirleri, bilhassa Koca Mustafa Paşa ve ehl-i Sünnet eimmesi refâkatinde sık sık tekke'de görünürdü. Burada vecd ü istiğrâk içinde dinî ibâdetlere katılırdı. Yûsuf Sinân'ın(58) ifade ettiği gibi hükümdar âlimlere öyle düşkün olduğu ve kendisinin geçilmesini istemediği için Sultanın ziyaretinden sonra mütemâdiyen ölü gibi hücrelerinde uzanıp durmaları, buna çok alışmış olan dervişlere bile çok geliyordu.

Sultan tarafından en âşikâr bir biçimde himaâye edilmiş bir tarikat olarak, o zamanlar büyük rağbet ve itibâr görmesinde ve İmparatorluğun çevresinde de özellikle Rumeli'ye bu tarikatı genişletmek için Koca Mustafa Paşa tarafından külliyetli elçiler gönderilmede öyle hayret edilecek bir şey yoktur.

Tekkenin şöhreti öyle büyüktü ki, halk arasında, eğer HIZIR, birgün İstanbul'a gelecek olsa sadece ya Aya-sofya'da veya Koca Mustafa Paşa Halvetiyye tekkesinde kalır, deniliyordu.(59) Yûsuf Sinân'ın rivâyetine göre(60); "Çelebi Efendi dokuz sene daha Koca Mustafa Paşa Asitânesinde kaldı. O hâlde (903 H./30.8.1497) de (diğer kaynakların aksine) ölmüş olmalı. Diğer kaynaklara göre ise, (899h./12.10.1493) (61)de veya ancak (912h./24.5.1506) (62)da hayatı hitâm buldu. Bu sebeble bu konuyu burada kesmek gerekiyor.

Fakat şu kesin ki, O Mekke'ye Hacc'a giderken ŞAM'dan üç günlük mesafedeki TABUT KONUSU mevkiiinde âni olarak vefât etmişti.

Böylece O'nun son arzusunda ifâde ettiği Mekke hacılarının gidiş-gelişlerinde uğrayacakları bir yere gömülme dileği gayri ihtiyarî yerine getirilmişti.

Bu hâc seyahatinin sebebi ise yarı resmî idi. Bir zelzele ve aynı zamanda kötü bir vebâ salgını yine İstanbul ve çevresini kırıp geçirmişti.

Sultan II. Bayezid nin tavsiyesi ile çok kerreler denenmiş "Mucibûd-ua" (Duâ'sı Kabul edilen kişi) olarak kendisini göstermiş olan Çelebi Efendinin, orada yapacağı duâ ile kitle ölümüne engel olacağı mukaddes şehre gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Bizzat hükümdar şeyhe (400.000) Akçe her dervişe de 50 gulden (altın) bahşetti.

İstanbul'un büyük zevâtı, devlet ve toplumun ileri gelenleri tarafından uğurlanan "Çelebi Efendi", gemi ile karşıya, Üsküdar'a geçti ve büyük felâket derhal son buldu.

Çelebi Efendi, tesiri güçlü bir şahsiyyet olmalı. O, Halvetiyye'yi bilhassa tabii felâketler ve benzerlerine karşı etkili çarelere sahip bir tarikat olarak şöhrete ulaştırdı. Daha yakın zamanlara kadar dahi böyle durumlarda tarîkata baş vurulurdu.(63)

O, İslâmî üç temel lisâna hâkimdi ve bu dillerde tasavvufî eserler yazdı.(64)

Yukarıda ismi geçen ÖMER R-ÜŞENÎ, O'nun "kendini aşma" "dindârlık" "Allah'ı bilme"(65) ve "Allâh sevgisini"(66) Diyar-ıRum'a götürdüğünü söyler. Talebesi ERDEBİLLÎ SİNAN'ı hizmet etmesi için "Çelebi Efendiye" göndermişti.(67)

Çelebi Efendi'nin, cübbe, hırka ve asâ'dan ibâret olan şahsî terekesi, uzun müddet Koca Mustafa Paşa tekkesinde saklanmıştı. Bu eşyalar şifa saçıyorlar diye sık sık hastalar tarafından ziyaret ediliyordu.(68)

Çelebi Efendi'nin "Safiye Hatun" adındaki kızı, babasının arzusu olarak, Koca Mustafa Pa-

Derviş
dostluğunun
kendisine "VELÎ"
lâkabını getirdiği
Sultan II. Bayezid
vezirleri, bilhassa
Koca Mustafa Paşa
ve ehl-i Sünnet
eimmesi refâkatinde
sık sık tekke'de
görünürdü. Burada
vecd ü istiğrâk
içinde dinî
ibâdetlere katılırdı.

B Ü L T E N

1 9 9 4
Ş u b a t

şa'daki halefi SÜNBÜL SİNAN'a nikahlamayı vasiyet ve ta'ayin etmiştir.(69) (Sünbül Sinan hk'da ileride bahsedilecek).

Çelebi Efendi'nin halefi Koca Mustafa Pş. postunda hükümdarlığın lütfundan sadece bir kaç yıl istifade edebildi. Yaşlı Sultan Bayezid II (1512)de atılğan küçük oğlu SELİM'in zoru önünde tahttan çekilmek zorunda kalmıştı. Orada doğduğu ve bu sebeble geri kalan günlerini yaşamak istediği Trakya'daki DİMETOKA şehrine gitti.

DİPNOTLAR

- (37) Yusuf Sinan el-Halvetî, Tezkire, s. 19.
 (38) Yusuf Sinân, 19 s.
 (39) Taşköprüzâde, 175 s.
 (40) Abdîzâde, Hüseyin Hüsâmeddin, 234 s.
 (41) Sa'd ed-Dîn, Tâc ü't-Tevârih II., 546-548 s.
 (42) Taşköprüzâde, 154 s.
 (43) Bundan, tarih yazarı Âşık Paşazâde'nin Veziriâzâm hakkındaki garazkarâne izlenimleri de açıklığa kavuşuyor. (Âşıkpaşazâde ed. F.GIESE, 207. s.) Âşıkpaşazâde "Halvetiyye" mensûbu idi.
 (44) Şarkda yeni zamanlara kadar MUSKA'ların tesirine inanmak, canlı olarak devâm etmişti. Bu sebeble böyle koruyucu çâreler imâl etmek, değişik bir şey değildi. KARAMÂNÎ Mehmed Paşa'nın MUSKÂsı herhâlde daha muhtevâlî anlamıyla, VEFK de denilen bir sihir (Havass) dörtgeni" idi. Yine kem nazarlara karşı koruyucu olarak takılan İnci gerdanlıklar ve benzerleri hk.da mukâyese et. W. Ahrens "Der İslâm" mecmu-âsındaki "Studien über die a magischen Quadratê der Araber" Der İslâm, VII, (1916), 186 s. Bilhassa 215 s.
 (45) Mehmed II.ye Venedik'ten olan vurma teşebbüsleri hakkında F. BABINGER, Ya'kûb Paşa Mehmed II.nin bir doktoru Gnetâ'lı Maestro Jacopo' hayatı ve kaderi. Civis-ta degli Studi Orientali XXVI. (1951), 87 s. Bunda Sultanın ölümü hakkında daha akla yakın bilgiler de var.
 (46) Taşköprüzâde, Mecdî, 335-340, al-Lâri. Bâyezid'in emri ile öldürüldü. Acaba Bâyezid'nin emri ile mi Halvetiyye'mi öldürttü. Fakat sırrı bilen al-Lâri'yi niçin bir kaç sene sonra öldürtsün. Bu sebeble Lâri'nin ölümünü bu konuya ait saymıyorum.
 (47) Yusuf Sinan, Tezkire-i halvetiyye. 19 s.
 (48) Mukâyese et. J.V. Hammer, GOR. II., 255 s. Şehzâdeler arasında kan bağı olmadığına dair rivâyet edilen Bâyezid'in konuşması.

- (49) Bâyezid'in Dâmadı Anadolu Genel Valisi SİNAN PAŞA tarafından Mukayese. et. J.V. Hammer, GOR. II., 251.s.
 (80) J.W. Zinkeisen, GOR. II, 475. Ş.
 (81) Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddin, 233. s.
 (82) Ali Manik, 73. s.
 (83) Abdîzade Hüseyin Hüsâmeddin, 233 s.: "Çelebi Ef.nin daha (903 h./30.8.1497) de Amasya'da bulunduğu ve oradan Vebâ'yı önlemek için MEKKE'ye gönderildiğine dâir değerli AMASYALI tarih yazarının iddiası şüphesiz hatalıdır. Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddin maalesef arasına şiddetle mahallî vatanseverliğe düşmekte (şaplanmakta)dır. (Karşılaştır Yusuf Sinân Ef., Tezkire-i Halvetiyye, s.
 (54) Yusuf Sinan el-Halvetî, s. 21.
 (55) Koca Mustafa Paşa şimdiye kadar bilinen kaynaklara göre, ilk defa Sultan Bâyezid II'nin Kapucubaşısı olarak ortaya çıkıyor. Daha önce saray hizmetinde olması gerekiyor. Pek bir şey ifâde etmeyen bir tesbit. Manastır ta'dilâtının Amasya'da şehzâde Bâyezid yanında müessir olan ve Sultan Bayezid yanında yine tekrar Kapucubaşısı olan kişi tarafından yapıldığını (Yusuf Sinan Ef., s. 22'de) de vurgulu olarak ifade ediyor. O, O'nu Muslihüddin olarak isimlendiriyor. Mutad üzere devâm eden MUSTAFA olan isimlerin başına muslihüddin ilâvesiyle "Muslihüddin Mustafa" terkibi o zamanlar revaçta olan bir dini gelenekdi. Mky. et. I. Babin-ger..., Der İslâm, XI, (1921) s. 1.
 (56) J.V. Hammer, GOR.II., 277; Hüseyin Ayvansarâyî, Hadikatü'l-Cevâmî, I, 165 s.de de geçiyor.
 (57) Hadikatü'l-Cevâmî, I, 162
 (58) Yusuf Sinan, 23 s.
 (59) Yusuf Sinan, 23. s.
 (60) Yusuf Sinan, 22. s.
 (61) Hadikatü'l-Cevâmî, I, 162; Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifler, I, 51. s. (her iki tarihi de ileri sürer).
 (62) Hocaâde Ahmed Hilmi, 40. s.
 (63) M. D'Ohssen, Tableau de'General Histoire té L'Impire Othomanne, c. II.
 (64) İsimleri Bursalı M. Tahir, O.M., I, 51 s. ve halazade A. Hilmi, 41. s.
 (65) Ma'rifetullah () : (66) Muhabbetullah.
 (67) Yusuf Sinan, 28. s. Erdebilli Sinan hk. Bkz. Taşköprüzâde 331 s.
 (68) Yusuf Sinan, 29 S.
 (69) Hadikatü'l-Cevâmî, I, S. 162 yegöre bu SAFİYE, Veli-yed-din adında birinin kızı imiş. ♦

B Ü L T E N

1 9 9 4
Ş u b a t